

Tres moments decisius en la vida d’Aina Moll

Aina Moll tingué una vida plena d’accions i de tasques vinculades a la llengua catalana. La seua contribució a la normalització lingüística aplegà al cim amb el seu nomenament com a directora general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, càrrec que exercí de 1980 a 1988. Aquest període és, sens dubte, el que es recorda, amb major intensitat, sobretot a Catalunya. Però la seua vocació nasqué molt abans: durant la seua llarga vida visqué diverses situacions crucials que determinarien la seua professió i el seu activisme compromès amb la normalització lingüística.¹

Seleccionar tres moments decisius de la vida d’Aina Moll —tal com se m’ha demanat explícitament— és un repte i una responsabilitat. Cal tenir present que Aina Moll fou una dona pionera en molts aspectes professionals i polítics. Filla de Francesc de B. Moll, inicià o participà amb ell en multitud de projectes lingüístics: cofundà l’Obra Cultural Balear, col·laborà en els darrers dos volums del *Diccionari Alcover-Moll* i dirigí diverses col·leccions de l’Editorial Moll, organitzà cursos de català (a l’Obra Cultural Balear, a l’Estudi General Lul·lià i a la Porciúncula), participà en l’organització del Congrés de Cultura Catalana i coorganitzà el XVI Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques que tingué lloc a Mallorca el 1980.

Aina Moll tingué una vida molt fructífera. Proposo, doncs, quatre moments decisius, però en parlaré només de tres, perquè el quart ja el tractarà més endavant el professor Isidor Marí.

1. Gran part de la informació d’aquest treball procedeix de la biografia escrita per Pilar ARNAU I SEGARRA (2021), *Aina Moll i Marquès: Filòloga i activista per la normalització del català*, pròleg d’Isidor Marí, Palma, Documenta Balear, col·l. «Menjaments», núm. 146.

Em refereixo als moments següents:

1. El viatge filològic de 1947.
2. Els contactes establerts amb professors universitaris estrangers durant el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica a Barcelona, el 1953.
3. L'obtenció de les oposicions a càtedra.
4. La Direcció General de Política Lingüística de Catalunya.

1. EL VIATGE FILOLÒGIC DE 1947

Sens dubte, el primer moment decisiu en la vida d'Aina Moll tingué lloc l'estiu de 1947. N'Aina, que era una excel·lent alumna de batxillerat a l'Institut Joan Alcover de Palma, i la seua germana Francesca acompanyaren el pare, Francesc de B. Moll, i el filòleg Manuel Sanchis Guarner («el tio Manolo» per als mollets i molletes) en un viatge lingüístic. Es tractava de la recollida de dades per a la preparació de l'*Atlas lingüístico de la península ibérica*, conegut popularment com l'ALPI.

Hem de recordar que l'ALPI era una empresa de gran abast, impulsada per Ramón Menéndez Pidal i per altres lingüistes espanyols i portuguesos. L'aventura, iniciada a començaments de la dècada dels anys trenta, tingué un abans i un després amb la Guerra Civil, que obligà al trasllat dels nombrosos materials de Madrid a altres ciutats, com València i Barcelona, i posteriorment a diverses ciutats franceses i a Nova York. Finalment, als anys cinquanta es traslladarien a Palma gràcies a Sanchis Guarner.

Entre 1931 i 1935, i entre 1947 i 1957, els participants del projecte feren unes vuit-centes enquestes dialectals a tot l'Estat espanyol, a gran part de Portugal i també a la Catalunya del Nord. Precisament, Francesc de B. Moll i Manuel Sanchis Guarner s'encarregaren de la part de la llengua catalana, i realitzaren nombroses enquestes geolingüístiques arreu dels territoris catalanoparlants. L'any 1947 emprengueren un viatge per les parts septentrional i occidental de Catalunya, des de Cadaqués fins a Benavarri, i des d'Andorra fins a Santa Coloma de Queralt. Aquest viatge dialectològic, el primer que feien després de la Guerra Civil, es programà en diverses etapes. En les dues estivals (la primera quinzena de juliol i els mesos d'agost i setembre), els lingüistes foren acompanyats per les dues filles grans de Moll: n'Aina, que tenia setze anys en començar el viatge (en faria disset el 14 d'agost), i na Cisca, de catorze. La primera eixida filològica durà dues setmanes, de l'1 al 16 de juliol, i va cobrir els pobles d'Agullana, Anglès, Besalú, Bordils i Cadaqués. A l'agost i el setembre —en diversos viatges—, visitaren les comarques del Ripollès, la Selva, el Baix Empordà, el Pla d'Urgell, la Noguera, el Segrià, la Segarra, el Solsonès, el Vallès Oriental i Andorra.

L'excursió dialectològica comprengué diversos trasllats, amb llargs itineraris i alguns trams que no sempre foren confortables: els viatges en vaixell de Mallorca a Barcelona, a coberta, els obligaren a dormir incòmodament entre fustes i male-

tes, i a patir pel vent marítim nocturn. Tampoc no van ser gaire còmodes l'allotjament i les menjades durant algunes rutes terrestres ja que es tractava de pobles molt petits, la majoria dels quals no disposaven de fondes ni d'hostals. En alguns casos hagueren d'aixoplugar-se en pallers i edificis públics. El transport s'efectuà en gran part en cotxe, i tingueren alguns problemes a causa del mal estat dels camins, fins al punt que alguns desplaçaments els van haver de fer a peu.

Segons explica Francesc de B. Moll a les seues memòries, el motiu de la participació de les seues filles en aquestes eixides era «perquè començassin a conèixer terres de “fora Mallorca” i a interessar-se en l'estudi seriós del català. Al mateix temps, les anostrava en la recollida de lèxic, en la transcripció fonètica».² D'aquesta manera, Moll els inculcava l'interès per la llengua catalana i intentava despertar en elles la vocació lingüística. A més, a partir dels coneixements adquirits durant aquest viatge, les dues germanes prepararen un lèxic de les obres de Joaquim Ruyra que, només uns mesos més tard, presentaren a un concurs de l'Institut d'Estudis Catalans en què obtingueren el Premi Marià Aguiló de l'any 1948. El tribunal, format per Carles Riba, Ramon Aramon i Serra i Pere Bohigas, indicà a l'Informe per a l'adjudicació del Premi Marià Aguiló de l'Institut d'Estudis Catalans, corresponent a l'any 1948, que el «*Vocabulari de les obres de Joaquim Ruyra* és un minuciós despullament de la seva producció literària original publicada. És una obra exhaustiva sobre un dels nostres escriptors més rics i precisos».

No hi ha dubte que aquells viatges de l'estiu de 1947 influïren en la vocació filològica de la jove Aina i la decantaren cap a l'estudi de la llengua catalana. Anys més tard, declarà en una entrevista: «Para mí fue un viaje iniciático de la misma manera que lo fue el de mi padre en 1921 con mossèn Alcover».³

Curiosament, del 1957 al 1959, Aina Moll treballà en la redacció de l'ALPI com a becària del Consejo Superior de Investigaciones Científicas donant suport a Sanchis Guarner en la preparació dels materials.

2. EL VII CONGRÉS INTERNACIONAL DE LINGÜÍSTICA ROMÀNICA, CELEBRAT A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA EL 1953

Un altre moment decisiu en la vida d'Aina Moll fou el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica que tingué lloc a la Universitat de Barcelona el 1953. Els contactes que hi establí amb professors universitaris estrangers foren determinants amb vista a l'obtenció de beques i ajuts per a les seues estades de recerca i cursos de llengües en universitats estrangeres.

2. Francesc de B. MOLL (2003), «Escrits autobiogràfics. Els meus primers trenta anys (1903-1934). Els altres quaranta anys (1935-1974)», a *Obres completes I*, Palma, Moll, p. 373.

3. *La historia interna del 'Atlas lingüístico de la península ibérica' (ALPI): Correspondencia (1910-1976)* (2009), introducció, selecció i notes de Santi Cortés i Vicent García Perales, València, Publicacions de la Universitat de València, p. 307, carta 209, n. 4.

El Congrés, oficialment *VIIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, tingué lloc del 6 a l'11 d'abril, a la mateixa universitat on n'Aina estava acabant la carrera. L'esdeveniment fou d'una gran rellevància per a la cultura catalana des del punt de vista acadèmic nacional i internacional. Estigué presidit per Walther von Wartburg, catedràtic de la Universitat de Basilea, i tingué com a president d'honor Ramón Menéndez Pidal, llavors director de la Real Academia Española. El tema central del Congrés fou la relació del català amb les llengües iberoromàniques i gal·loromàniques, la qual cosa implicava que la llengua catalana obtenia el reconeixement internacional de filòlegs i lingüistes estrangers, sobretot europeus, en un moment en què la censura franquista feia petits passos d'obertura. L'organització del Congrés fou a càrrec d'Antoni M. Badia i Margarit, a més de Frederic Udina i de mossèn Antoni Griera. Tots tres serien els editors de les actes que es publicarien els anys posteriors. Però el gruix d'organitzadors el personificava —com sol passar en aquest tipus d'esdeveniments— un grup d'estudiants avantatjats de la universitat amfitriona, dins el qual destacaven Germà Colon, Antoni Comas, Joaquim Molas, Aina Moll i Joan Veny.

Segons comenta Francesc de B. Moll a les seues memòries:

Va ésser un esdeveniment important, no sols pel nombre elevat de congressistes, sinó també per l'interès de les ponències i comunicacions. La temàtica era extensa, però estava enfocada principalment envers l'estudi científic del català [...]. Això tenia un valor moral altíssim sobretot en aquell ambient de postguerra, quan les manifestacions públiques del català estaven tan vigilades, dosificades i reprimides.⁴

Sense cap dubte, aquest congrés fou cabdal per a la recuperació i la internacionalització dels estudis de catalanística en l'àmbit europeu, però anà molt més enllà. L'any 2010, a l'acte d'investidura com a doctor *honoris causa* per la Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED), el professor Badia dedicà el seu discurs a aquella efemèride:

Teniendo en cuenta que un Congreso de Romanística en el ámbito catalán hacía años que era un sueño dorado, [...] se nos ofrecía un premio por el cual ya suspirábamos [...].⁵

4. MOLL (2003), p. 418.

5. Antoni M. BADIA I MARGARIT (2010), *El VII Congreso Internacional de Lingüística Románica (Barcelona, 1953). Por la romanística y por la lengua catalana* (en línia), discurs pronunciat el 23 de març de 2010 a la seu de la Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED), amb motiu de la investidura d'Antoni M. Badia i Margarit com a doctor *honoris causa* per la UNED, <http://portal.uned.es/pls/portal/docs/PAGE/UNED_MAIN/LAUNIVERSIDAD/VICERRECTORADOS/GABINETE/RECTOR/DIADELAUNED/HONORIS/BADIA/BADIA%20DISCURSO.PDF> (consulta: 17 setembre 2019).

Respecte de les llengües del Congrés, la intel·ligència i el consens lingüístic s'imposaren:

[...] el dilema no podía ser más claro: en la medida que era sumamente atrevido convocar un Congreso en catalán, valía la pena que nos lanzáramos a fondo. Los documentos más oficiales estaban preparados en español y en francés. Pero el volumen de resúmenes de discursos, conferencias y comunicaciones contenía textos en español, en francés, en italiano, etc. y... en catalán!

També estava prevista la publicació dels textos presentats en qualsevol d'aquestes llengües:

No hay que decir que, en los coloquios y discusiones orales con que se cerraban las sesiones, los congresistas se expresarían en la lengua románica que les agradase adoptar (y esto podía encender pequeñas —o no tan pequeñas— escaramuzas). No había que olvidar que el uso público de la lengua catalana estaba prohibido en la dictadura de Franco: las ordenanzas y las normas restrictivas respecto al uso del catalán (en vigor desde 1939) todavía eran demasiado recientes en 1953 para exponernos a no hacerles mucho caso (incluso coincidiendo que a menudo la presencia de extranjeros podía atenuar las responsabilidades).⁶

En resum, el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica va ser un breu oasi lingüístic de llibertat en la Barcelona dels anys cinquanta, que marcà els joves estudiants catalans que hi participaren. La col·laboració i implicació d'Aina Moll fou cabdal per a la seua formació lingüística. Així, assistí a una gran part de les conferències —moltes de les quals en llengües estrangeres i impartides per acadèmics romanistes de gran prestigi internacional—, i esdevingué membre de la Société de Linguistique Romane, la institució que organitza regularment, encara avui, aquests congressos d'abast internacional. Aina Moll hi conegué alguns grans lingüistes europeus de l'època, com els professors Georges Straka, Walter von Wartburg, Arnald Steiger, Edmond Faral o Erich von Richthofen, i aquestes co-neixences li facilitaren els contactes necessaris per optar a diverses beques d'estudi o de perfeccionament lingüístic a l'estranger. Així, en llicenciar-se, pogué ampliar els seus estudis a la Universitat de la Sorbona, a París, gràcies a una beca del Govern francès que li va permetre estudiar el primer quadrimestre de 1954 amb els professors Pierre Fouché (especialitzat en fonètica) i Edmond Faral (medievalista), capdavanters europeus en les seues línies de recerca.

6. Antoni M. BADIA I MARGARIT (2010).

Els mesos d'abril i maig de 1954 els passà a la Universitat d'Estrasburg, amb una beca gestionada pel professor Straka. Així, en una carta de 3 d'abril a la seua família, els explicava que havia assistit a un col·loqui interessantíssim,

sobretot perquè he tingut ocasió de veure una sèrie de professors que varen ésser al Congrés de Barcelona: Istvan Frank (qui envia molts records a mon pare), Rita Lejeune, Omer Jodogne, Miss Margaret Pelan (qui m'ha dit que el Sr. Orr va ésser a Strasbourg fa un parell de setmanes; em sap greu no haver-lo vist) i M. Delbouille (li vaig dir lo molt que em va agradar el seu discurs de la sessió de clausura del congrés [...] em va encarregar de transmetre el seu cordial record als catalans). Tots em van conèixer tot d'una.

En aquesta mateixa carta, quan parlava dels professors Straka, Frappier o Mario Roques, quedava palesa la importància del Congrés de Barcelona de l'any anterior per a les seues relacions acadèmiques:

El Professor Straka és realment l'amabilitat personificada: em va rebre entusiàsticament i va posar l'Institut de fonètica en les meves mans: puc anar-hi quan vulgui, fer lo que vulgui, endur-me'n els llibres a la residència, etc. [...] Està vist que no em quedarà més remei que posar-me a fer fonètica en [*sic*] sèrio; només tenc por de no estar a l'altura de les circumstàncies. Hi ha una sèrie [*sic*] d'aparatos rars que no tenc ni idea de com funcionen; ja tenc ganes de veure'ls marxar.

També estudià a la Universitat Goethe de Frankfurt. A finals de juliol de 1954, després d'haver treballat amb son pare al curs intensiu d'espanyol per a estrangers de l'Estudi General Lullia, Aina Moll partí cap a Alemanya amb una beca de l'Akademisches Auslandsstelle. L'objectiu era seguir un curs intensiu de llengua i cultura alemanya per a estrangers durant tot el mes d'agost a la Universitat de Frankfurt, on a més estudiaria amb Erich von Richthofen, «tan simpàtic com sempre», que també coneixia del Congrés de Barcelona, i que havia estat l'iniciador d'aquesta estada. Al principi li costà seguir el curs de llengua, perquè se li feien feixugues tantes hores de gramàtica, però aviat feu progressos i se sentí molt satisfeta amb l'estada lingüística.

L'any 1956 obtingué una beca del Consejo Superior de Investigaciones Científicas per estudiar a la Universitat de Zuric durant el semestre d'estiu de 1956 (d'abril a juliol) amb el professor Arnald Steiger, que també coneixia del Congrés de Barcelona. Li interessava molt especialment la seua assignatura de morfologia (*Ausgewählte Kapitel aus der Wortbildung und Bedeutungslehre des Französischen*), ja que volia aplicar-ne posteriorment els coneixements adquirits a la seua tesi doctoral. Aquesta estada a la universitat suïssa, més llarga que les anteriors, fou d'una gran importància per a la seua formació.

3. L'OBTENCIÓ DE LES OPOSICIONS A CÀTEDRA

El tercer moment decisiu de la vida d'Aina Moll és més vague, no està tan definit temporalment com els dos anteriors. Em refereixo al moment en què decidí abandonar el projecte de carrera acadèmica universitària i oposar per entrar al cos de funcionariat com a professora d'institut. En realitat, mesos després d'haver obtingut la llicenciatura (amb premi extraordinari) fou nomenada ajudant de classes pràctiques de la càtedra de gramàtica històrica espanyola de la Universitat de Barcelona, una feina no retribuïda però que l'encaminava cap a la docència universitària i la investigació —el doctor Badia li donava suport allotjant-la de franc a casa durant les seues estades docents.

Una sèrie de conflictes universitaris i la manca de perspectives professionals serioses la van anar allunyant progressivament de la idea de fer carrera a la Universitat de Barcelona. Ja en una carta enviada l'1 de juny de 1956 des de Zuric, expressava el seu interès pel canvi de ruta:

Hauríem de veure si aconseguim un programa de les darreres oposicions a càtedra de literatura per Instituts. [...] Com més hi pens, més trob que me convé intentar-ho, però per això cal que m'hi posi com més aviat millor. (1-VI-1956)

A més a més, a partir d'aquell any es multiplicaren les substitucions que feia a l'Institut Joan Alcover de Palma quan Manuel Sanchis Guarnier, que n'era el professor de francès, marxava fora. Finalment, el setembre de 1959, Aina Moll assumí la plaça de professora interina, que Sanchis havia deixat vacant en mudar-se definitivament a València.

Els mesos de gener i febrer de 1961 els passà a Madrid fent les oposicions a càtedra de francès. El resultat fou espectacular.

El dia 24 de febrer Aina Moll envià un telegrama a la seua germana Dora Moll, que llavors estudiava a la Universitat de Barcelona, on deia:

OBTENIDA CATEDRA NUMERO UNO POR UNANIMIDAD AVISA
CHICOS LLEGARE BARCELONA LUNES COCHE BADIA ABRAZOS
AINA.

La família Moll s'alegrà molt del seu gran èxit. La filla gran no només havia aprovat les oposicions a la primera, sinó que a més havia quedat la primera de la seua promoció. Ahora, romandria a Mallorca, podria ajudar en algunes tasques editorials i familiars, i seria la primera a poder disposar d'un sou segur la resta de la seua vida. Francesc de B. Moll, orgullós de l'esforç, així ho anunciava en una carta a Joan Coromines:

La meva filla Anna acaba d'obtenir, amb el número 1, càtedra de francès d'institut d'ensenyament mitjà, i quedarà a l'institut femení de Palma, del qual ja era professora interina. Així podrà atendre millor a Mallorca les coses nostres, probablement amb més facilitats que abans.⁷

Perdérem així una investigadora i professora universitària, però guanyàrem una magnífica professora de francès, una dona pionera en molts d'àmbits polítics i professionals, i, més tard, un referent internacional de la immersió lingüística.

PILAR ARNAU I SEGARRA
Universitat de les Illes Balears

7. J. FERRER i J. PUJADES (cur.) (2000), *Epistolari Joan Coromines - Francesc de B. Moll*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes, p. 349.